
УДК 81'233:372.461

Сергій Омельчук
м. Херсон

УКРАЇНСЬКА ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ З ПОГЛЯДУ НОРМАТИВНОСТІ

У статті проаналізовано типові порушення основних літературних норм, зафіксовані у фаховій лінгводидактичній літературі, і запропоновано загальні рекомендації щодо унормування української методичної термінології з урахуванням помітних змін, що відбулися за останні двоє десятиріч в академічній мовознавчій науці, та сучасних здобутків вітчизняної прикладної лінгвістики.

Ключові слова: лінгводидактичний термін, термінологічна лексика, літературна норма, нормативність.

У терміносистемі української лінгводидактики за останні двоє десятиріч відбулися помітні зміни, зумовлені, по-перше, поповненням її складу новими термінами, запозиченими з інших наукових галузей або з європейської чи американської систем навчання у зв'язку з активним розгортанням процесів світової глобалізації; по-друге, введенням до поняттєвого апарату методики термінів-абревіатур; по-третє, урахуванням національних моделей творення термінологічної лексики; по-четверте, унормуванням слововживання в терміносполуках; по-п'яте, вилученням з активного вжитку не прийнятних для української мови термінологічних одиниць, нав'язаних іншомовним впливом, насамперед російської мови. З огляду на це спостерігаємо певну неузгодженість та варіантність у використанні лінгводидактичної термінології, пов'язаної з порушенням орфографічних, граматичних і лексичних норм сучасної української літературної мови. Таке явище досить активно поширене в монографіях, дисертаціях, ав-

© С.А. ОМЕЛЬЧУК, 2015

торефератах на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 — теорія та методика навчання (українська мова), підручниках із методики навчання мови, методичних посібниках, наукових статтях, а також у різноманітних розробках практичного спрямування вчителів-словесників.

Як засвідчує фактичний матеріал, мовці переважно ігнорують граматичні норми синтаксичного керування, сплутуючи відмінки залежних іменників при керованих дієсловах і віддієслівних іменниках (наприклад, *загальна методика навчання мовам* замість *загальна методика навчання мов*); за зразком російського словотворення вживають прикметник *понятійний* (замість *поняттєвий*) у складі термінологічної сполуки *поняттєвий апарат методики*; послуговуються активними дієприкметниками теперішнього часу замість віддієслівних відносних прикметників (наприклад, *стимулююча функція мови*, правильно *стимулювальна функція мови*); інноваційну назву методичної форми роботи *інтернет-конференція* пишуть чомусь з великої літери, нехтуючи правила українського правопису; термінологічну абрєвіатуру *ІКТ* досить часто розшифровують неправильно (*інформаційно-комунікаційні технології* помилково називають *інформаційно-комунікативними*) та ін. І таких прикладів порушення основних літературних норм, зафіксованих у фаховій лінгводидактичній літературі початку ХХІ сторіччя, безліч.

Мета нашої розвідки — схарактеризувати найтипівіші проблемні питання, пов'язані з використанням сучасної лінгводидактичної термінології, й подати загальні рекомендації щодо її унормування відповідно до чинних норм української літературної мови.

Однозначно непростотою проблемою в орфографічному оформленні є написання складних іменників із запозиченими префіксальними морфемами на позначення інтенсивності ознаки, які в останнє десятиріччя ввійшли до складу лінгводидактичної термінології. Усупереч сформованій в українському правописі традиції писати префікси інтенсивності разом їхні аналоги в нових запозиченнях та новотворах пишуть і досі через дефіс, наприклад: *бліц-опитування*, *бліц-турнір*, *бліц-вікторина*, *міні-диктант*, *міні-твір*, *міні-підручник*. Нові словотворчі форманти зі значенням інтенсивності ознаки, стверджує К. Городенська, «потрібно однаково писати з раніше запозиченими префіксами, що виражають те саме словотвірне значення» [4 : 6]. Отже, іменникам *бліцопитування*, *бліцтурнір*, *бліцвікторина*, *мінідиктант*, *мінітвір*, *мініпідручник* відповідно до сучасної орфографічної норми властиве написання разом. На жаль, неправильно оформлені нові запозичення, що активно поширилися в мовній практиці, досить швидко зафіксували сучасні лексикографічні джерела, зокрема в «Українському орфографічному словнику» подано *бліц-візит*, *бліц-вікторина*, *бліц-інтерв'ю*, *бліц-операція*, *бліц-опитування*, *бліц-таксі*, *бліц-турнір* [8 : 59], *міні-автомобіль*, *міні-блок*, *міні-війна*, *міні-комп'ютер*, *міні-криза*, *міні-мода*, *міні-процесор*, *міні-спідниця*, *міні-трактор*, *міні-футбол* [Там само : 417–418]; у словникові

«Нові слова та значення» — *бліц-інтерв'ю* [6 : 37]; у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» — *бліц-анкета, блиц-інтерв'ю, блиц-конкурс, блиц-опитування, блиц-питання* [2 : 64]; *міні-пальто, міні-спідниця; міні-блок, міні-процесор, міні-трактор; міні-війна, міні-криза* [Там само : 554]; у словникові-довіднику «Разом, окремо, через дефіс» — *міні-автомобіль, міні-мода, міні-процесор, міні-спідниця, міні-станція, міні-трактор, міні-футбол* [10 : 182]. На нормативне написання разом запозичених новотворів із словотворчим формантом *бліц-* та *міні-* натрапляємо в «Сучасному тлумачному словнику української мови», в словнику-довіднику «Разом, окремо, через дефіс» — *бліцкриг, блицопитування, блицтурнір* [7 : 66; 10 : 41], у «Сучасному тлумачному словнику української мови», в «Українському орфографічному словнику» — *мініметр, мінісеріал* [7 : 480; 8 : 418], у словнику «Нові слова та значення» — *мінівен, мінімаркет, мінісерт* [6 : 152–153].

Водночас лінгвометодичний термін *дубль-диктант*, як і терміни музичного мистецтва *дубль-бекар, дубль-бемоль, дубль-діез*, слід писати через дефіс, бо вони належать до слів-юкстапозитивів, утворених із двох самостійних іменників без сполучного слова.

Терміни на позначення «спрямування навчання або навчальної діяльності на особистість учня» досі пишуть неоднаково — окремо і через дефіс: *особистісно орієнтований / особистісно-орієнтований підхід до навчання, особистісно орієнтований / особистісно-орієнтований урок української мови, особистісно орієнтована / особистісно-орієнтована технологія навчання, особистісно орієнтоване / особистісно-орієнтоване навчання мови* тощо. Непослідовність в орфографічному написанні цих термінів відбивають науково-методичні праці вчених-лінгводидактів і вчителів-словесників, зокрема надруковані в провідних фахових виданнях України. Справді, складні терміни-прикметники, утворені з двох прикметникових основ, якщо названі цими основами поняття не підпорядковані одне одному, потрібно писати через дефіс, наприклад: *календарно-тематичне планування, організаційно-діяльнісні вміння, мовленнєво-комунікативний розвиток особистості*. Проте згідно з «Українським правописом» прислівники, утворені від більшості відносних прикметників зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: *абсолютно сухий, діаметрально протилежний, послідовно миролюбний, суспільно корисний, суспільно необхідний, хімічно зв'язаний* [9 : 42]. Отже, немає жодних підстав писати *особистісно орієнтований* через дефіс, адже тоді це буде суперечити чинній орфографічній нормі. Так само рекомендуємо оформлювати термінологічні слова *компетентнісно орієнтоване навчання, діяльнісно особистісний підхід*.

До того ж у різних наукових джерелах натрапляємо на варіювання *особистісно орієнтований* й *особистісно зорієнтований* (наприклад: *особистісно орієнтована технологія — особистісно зорієнтований урок*), зумовлене особливостями словотворення: зокрема, пасивні дієприкметники *орієнтований* і *зорієнтований* утворено за допомогою суфікса *-н-* від

основи різних (за категорією виду), але синонімічних інфінітивів *орієнтувати* (недоконаний і доконаний вид) і *зорієнтувати* (доконаний вид) зі значенням «спрямовувати / спрямувати чию-небудь діяльність у певний бік, визначати / визначити напрям, мету чиеї-небудь діяльності» [2 : 702]. Крім цього, як варіантні форми *орієнтований* і *зорієнтований* подано в «Російсько-українському словникові складної лексики» С. Караванського [5 : 340].

Проблемним є написання лінгводидактичних термінів на позначення назв інноваційних форм методичної роботи вчителя-словесника, перший компонент яких — словотворчий формант з атрибутивним значенням *інтернет-*. У навчально-методичній літературі натрапляємо на непослідовність уживання великої й малої літер у таких складних словах, як *інтернет-курси* й *Інтернет-курси*, *інтернет-конференція* й *Інтернет-конференція*, *інтернет-навчання* й *Інтернет-навчання* та ін. Ураховуючи те, що названі терміни належать до загальних, тому й писати їх із великої літери немає жодних підстав. Написання цих слів з малої літери фіксує, зокрема, «Український орфографічний словник» — *інтернет-видання, інтернет-газета, інтернет-енциклопедія, інтернет-мовлення, інтернет-портал, інтернет-технологія* та ін. [8 : 322]. Такі складні лексичні новотвори, які заповнили українську мовну практику під впливом глобалізаційних тенденцій, на думку мовознавців, «деформують системно зумовлену граматичну норму української літературної мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника — спеціалізованого засобу реалізації ознаковості та обмежують відіменникове творення прикметників, що дає підстави констатувати їхній деструктивний вплив на українське прикметникове словотворення» [4 : 4]. Замість початкового означального іменникового компонента *інтернет-* К. Горденська пропонує вживати спільнокореневі з ним прикметники *інтернетний, інтернетовий, інтернетівський*, застерігаючи: «У мовній практиці ще не спостерігаємо чіткості, послідовності в сполучуваності названих спільнокореневих прикметниках з іменниками» [Там само : 4–5]. Тож перевагу в науковому мовленні, зокрема лінгводидактичному, слід надавати термінологічним сполукам *інтернетівські курси, інтернетна конференція, інтернетове навчання, інтернетне видання, інтернетна газета, інтернетна енциклопедія, інтернетне мовлення, інтернетний портал, інтернетна технологія*, що органічно відбивають самотність національного словотворення. Так само й нормативні дидактичні терміни *медійна освіта, медійна технологія, медійний навчальний простір* мають витіснити чужомовні словотвірні форми *медіа-освіта, медіа-технологія, навчальний медіа-простір*.

Прикро вражає те, що останнім часом автори наукових і навчально-методичних текстів, зокрема надрукованих у провідних усеукраїнських фахових виданнях, використовують різні варіанти написання назв методів і прийомів, котрі не відповідають правописним нормам сучасної української літературної мови.

Родові найменування *метод* і *прийом* (так само *технологія*, *методика*, *підхід*, *спосіб*, *етап*, *модель* тощо), за нормами орфографії потрібно писати з малої літери (наприклад, *методи навчання*, *загальнодидактичні методи*, *методичні прийоми*, *прийоми дослідницького методу* та ін.), крім тих випадків, коли ці терміни є початковими у будь-якому тексті. Назви методів і прийомів, тобто видові найменування у складі досліджуваної термінології, слід писати з великої літери й у лапках, наприклад: *метод «ПРЕС»*, *метод «Мозкова атака»*, *прийом «Дослідження-моделювання»*, *прийом «Мікрофон»* тощо. Ця орфографічна норма поширюється й на правопис інших видових найменувань у поєднанні з родовими, такими як *рубрика*, *вправа*, *гра*, *вікторина*, *завдання*, *проект* та ін. (*рубрика «Читайте українською!»*, *вправа «Перевір себе»*, *лінгвістична гра «Хто більше?»*, *мовознавча гра «Добери антонім»*, *мовознавча вікторина «Назви іншим словом»*, *завдання «Ти — редактор»*, *ігрове завдання «Знайди зайве слово»*, *спільний проект «Чи знаєте ви...»*).

Проте якщо видові найменування вживають без родової назви, то його слід писати з малої літери й без лапок, наприклад: *зошит з практикуму з правопису української мови* (але *основна мета вивчення курсу за вибором «Практикум з правопису української мови»*); *навчання орфографії на внутрішньопредметних зв'язках* (але *основні поняття розділу «Орфографія»*). Це стосується також і правопису видових найменувань методів та прийомів. Порівняймо: 1. *Метод «Мозковий штурм» спонукає учнів виявляти уяву і творчість. — Варіантів мозкового штурму може бути кілька.* 2. *Прийом «Лінгвістична дуель» сприяє формуванню в учнів продуктивної мовленнєвої діяльності. — Під час лінгвістичної дуелі вчитель здійснює процес ефективного спілкування учнів.*

З малої літери пишемо видові найменування методу чи прийому, якщо його вжито у складі підрядного словосполучення в ролі залежного компонента у формі родового відмінка, де головним компонентом є родова назва (метод або прийом), наприклад: *метод вільного письма* (але *метод «Вільне письмо»*), *метод символічного бачення смислу тексту* (але *метод «Символічне бачення смислу тексту»*), *метод морфологічного ящика* (але *метод «Морфологічний ящик»*), *прийом рефлексивної бесіди* (але *прийом «Рефлексивна бесіда»*). Тож варіант написання видових найменувань методів і прийомів у лапках, але з малої літери є штучним і не відповідає нормам чинного українського правопису.

Для деяких похідних прикметників, що входять до складу українських лінгводидактичних термінів, характерна суфіксальна інтерференція. Активного вжитку набули позанормативні форми *категоріальні поняття методики*, *категоріальне значення іменника*, *функціональний підхід до навчання мови*, *функціонально-стилістичний аспект* тощо, які конфліктують зі словотвірною нормою сучасної української мови. Утім немає потреби використовувати в цих термінологічних прикметниках, утворених від абстрактних іменників *категорія* і *функція*, суфіксальну зв'язку *-альн-*. Доречними є форми *категорійний* і *функційний* (*катего-*

рійні поняття **методики**, **категорійне** значення іменника, **функційний** підхід до навчання мови, **функційно-стилістичний** аспект), які утворено за законом аналогії, наприклад: **інтеграційні** (від **інтеграція**) процеси, **традиційна** (від **традиція**) методика, **кваліфікаційні** (від **кваліфікація**) параметри, **інформаційні** (від **інформація**) матеріали, **ситуаційний** (від **ситуація**) метод навчання, **позиційні** (від **позиція**) зміни, **акцентуаційний** (від **акцентуація**) практикум та ін. Проте в останніх лексикографічних виданнях (академічних орфографічних і тлумачних словниках української мови) переважає передавання прикметників від іменників **категорія** і **функція** за допомогою суфікса **-альн-**. Зокрема, «Великий тлумачний словник сучасної української мови», «Український орфографічний словник» фіксують варіантні форми **категорійний** і **категоріальний** [2 : 429; 8 : 337] та єдино можливу форму **функціональний** [2 : 1245; 8 : 921].

Суфіксальна морфема **-альн-** є цілком закономірною для термінів-прикметників віддієслівного походження, які замінили колись безпідставно усталені в українській мові дієприкметники активного стану, наприклад: **розвиваюче** (→ **розвивальне**) навчання, **тренуючий** (→ **тренувальний**) комплекс вправ, **стимулюючий** (→ **стимулювальний**) вплив на учня, **випереджаюче** (→ **випереджальне**) завдання, **узагальнююча** (→ **узагальнювальна**) таблиця, **уточнюючі** (→ **уточнювальні**) члени речення та ін.

Мовці часто припускаються прикрих недоглядів у синтаксичній сполучуваності компонентів лінгводидактичного терміна-словосполучення. Переважно це стосується використання неприйменникових та прийменниково-іменникових конструкцій. Зокрема, у мовленні фахівців натрапляємо на використання таких терміносполук, як **урок з морфології**, **урок з синтаксису**, **урок з розвитку комунікативних умінь**, **підручник з української мови**, **словник з української мови** тощо, у яких позанормативно вжито іменник з прийменником з у ролі залежного компонента підрядного словосполучення, що виражає атрибутивне значення. Відповідно до граматичних норм сучасної української літературної мови суттєву ознаку, на яку вказує залежна словоформа, краще подавати неприйменниковою конструкцією «іменник + іменник у формі родового відмінка», наприклад: **урок морфології**, **урок синтаксису**, **урок розвитку комунікативних умінь**, **підручник української мови**, **словник української мови**. Проте в окремих випадках прийменник з у складі залежного компонента підрядного словосполучення з атрибутивними відношеннями є цілком доречним, наприклад: **робочий зошит з української мови**, **посібник з культури мовлення**, **словник-довідник з українського слововживання** та ін.

Українським лінгводидактичним сполукам, вираженим підрядними словосполученнями, притаманна взаємодія варіантних граматичних форм, у яких певне лексичне значення увиразнює відповідний прийменник, наприклад: **завдання з культури мовлення** — **завдання для розвитку критичного мислення**; **завдання з морфології** — **завдання для ДПА** та ін. Прийменник з уживаємо, зазначаючи галузь знань або дисципліну, якої стосується завдання або щось інше (**завдання з орфоенії**,

завдання зі стилістики, текст з риторики, практикум з правопису); а прийменник *для* — зазначаючи призначення (завдання *для* самоконтролю, завдання *для* взаємоперевірки, текст *для* аудіювання, текст *для* стилістичного аналізу).

Термін «підхід» у теорії і практиці навчання української мови використовують здебільшого в поєднанні з іншими словами, оскільки він вимагає наявності при собі неузгодженого означення, вираженого прийменниково-іменниковим сполученням, що вказує на напрям організації діяльності. Проте в науковій літературі натрапляємо на ненормативне вживання прийменника *у(в)* замість прийменника *до*, наприклад: *компетентнісний підхід у навчанні мови, діяльнісний підхід у навчанні фонетики, системний підхід у вивченні частин мови, комплексний підхід у використанні лінгвістичних ігор*. Ці форми суперечать сучасній українській граматичній нормі — необґрунтована продуктивність прийменника *у(в)* в таких термінологічних сполуках зумовлена російськомовною інтерференцією. Порівняймо: *компетентностный подход к обучению языку, деятельностный подход к обучению фонетики, системный подход к изучению частей речи, комплексный подход к использованию лингвистических игр*. Натомість з іменниками у формі родового відмінка у ролі залежного компонента підрядного словосполучення зі значенням об'єкта, на який спрямовано дію або процес, правильно використовувати прийменник *до*: *компетентнісний підхід до навчання мови, діяльнісний підхід до навчання фонетики, системний підхід до вивчення частин мови, комплексний підхід до використання лінгвістичних ігор*.

Новим лінгводидактичним терміном, яким в останнє десятиріччя фахівці активно послуговуються в мовленнєвій практиці, є **перебіг уроку**. Цей термін заступає російську кальку *хід уроку* (рос. *ход урока*). Лексему *хід* в українській мові вживають переважно в значеннях «рух» (*хід потяга*), «прохід» (*підземний хід*), «отвір у стіні приміщення або споруди» (*потайний хід*). У значеннях «розвиток», «перебіг чогось у часі» й «сукупність окремих елементів чого-небудь» (зокрема уроку), доречно надавати перевагу іменникові *перебіг* (*перебіг подій*, а не *хід подій*; *перебіг змагань*, а не *хід змагань*; *перебіг уроку*, а не *хід уроку*).

Чи варто послуговуватися терміном — російською калькою *відкритий урок*, яким надуживають у фаховому мовленні і науковці, і вчителі? Наприклад: *Важливою формою методичної роботи вчителя є взаємовідвідування та проведення відкритих уроків. Графік проведення відкритих уроків учителями української мови й літератури. Самоаналіз відкритого уроку української мови в 6-му класі. Відкритий урок проведено у формі ділової гри та ін.* Зазначимо, що система значень російського слова *открытый* з його українськими відповідниками не збігається. Порівняймо: рос. *открытый вопрос* → укр. *нерозв'язане питання*; рос. *открытый характер* → укр. *відверта вдача*; рос. *открытое заседание* → укр. *прилюдне засідання*; рос. *под открытым небом* → укр. *просто неба*; рос. *открытый разговор* → укр. *відверта розмова*; рос. *открытый человек* → укр.

щира людина; рос. *открытые двери* → укр. *відчинені двері*; рос. *открытая тетрадь* → укр. *розгорнутий зошит*; рос. *открытые глаза* → укр. *розплющені очі* та ін. У значенні «влаштований для загального ознайомлення» російському слову *открытый* відповідає український прикметник *показовий*, наприклад: *показовий виступ гімнаста*, *показові змагання з волейболу* і, звичайно, *показовий урок української мови*, на якому вчитель демонструє присутнім колегам й усім запрошеним набутий власний методичний досвід і рівень мовних знань та сформованих практичних умінь і навичок учнів. В українській мові лексемі *відкритий* надаємо перевагу в таких значеннях: «нічим не прикритий зверху або з боків» (*відкритий автомобіль*, *відкрита сцена*), «доступний зорові; нічим не закритий» (*відкрита шия*, *відкрите море*, *відкрита рана*, *відкрита позиція*), «не таємне» (*відкрите голосування*) [2 : 137]. Тож усім колегам-практикам ми щиріше бажаємо фахової майстерності в проведенні **показових уроків**, а керівництву навчальних закладів не уподібнюватися чужомовним зразкам, складаючи графік проведення **показових уроків** учителями школи та здійснюючи аналіз відвіданих **показових уроків**.

Крім цього, маємо позбуватися іменника-кальки *недолік* у термінологічних сполуках *мовні недоліки*, *мовленнєві недоліки*, *стилістичні недоліки* та ін. Абстрактний іменник *недолік*, утворений від дієслівного кореня *лічити* в значенні «рахувати» й заперечної частки *недо*, є синонімом до слова *нестача* й українським відповідником до російських слів *недостаток*, *недочет*. Ще в 70-ті рр. ХХ сторіччя відомий український мовознавець Б. Антоненко-Давидович у своїй книжці «Як ми говоримо» застерігав: «Наша мова має досить відповідників до російських *недостаток*, *недочет*, *изъян*, то чи варто замінити всіх їх одним словом *недолік*? Хоч би тільки зі стилістичних міркувань, та й то нема в цьому потреби» [1 : 49]. Отже, замість недоречної лексеми *недолік*, яка не збагачує лексичної системи сучасної української мови, а навпаки, розхитує її, у лінгводидактичній термінології рекомендуємо використовувати слова *вада*, *помилка*, *одріх*. Наприклад: *учень має набуті мовленнєві вади*, *класифікація мовних помилок*, *у творі багато стилістичних одріхів* та ін.

Послуговуючись сучасною лінгводидактичною термінологією, мовці мають урахувати особливості вмотивованого використання паронімічних слів, близьких за будовою та звучанням, але різних за значенням. Позанормативне вживання термінологічних слів-паронімів у царині методики зумовлене насамперед їхньою тотожністю в графічному оформленні, а також невмінням диференціювати їхнє лексичне значення. Наприклад, потрібно розрізняти, прикметники *базовий* і *базисний*, *проектний* і *проективний*, *комунікативний* і *комунікаційний* і под. Нерідко читаємо: *базові поняття методики*, *проективна методика*, *інформаційно-комунікативні технології навчання*. У всіх цих прикладах мають заступати інші слова з паронімічних пар, що є нормативними в запропонованих термінологічних сполуках. Порівняємо: *базисні поняття методики*, *базисні положення лінгводидактики* (те, що становить основу, базис) — *базова на-*

вчальна дисципліна (провідний у низці подібних), **базові навчальні заклади** (синонім до *опорний*); **проектна методика**, **проектна робота** (стосується проекту) — **проективний простір**, **проективна геометрія** (пов'язаний із зображенням просторової фігури на площині) — **проєкційний метод**, **проєкційна апаратура** (пов'язаний зі збільшенням зображених об'єктів на екрані); **комунікаційна мережа**, **інформаційно-комунікаційні технології навчання** (стосується комунікації як ліній зв'язку) — **комунікативний підхід до навчання мови**, **мовленнєво-комунікативні вміння** (стосується комунікації як спілкування, інформації).

У науковій і навчально-методичній літературі немає одноставності й щодо вживання у складі лінгводидактичних термінів іменників *питання* і *запитання*. Дехто просто вважає їх абсолютними синонімами й відповідно використовує в науковому мовленні винятково на інтуїтивному рівні. Такий підхід суперечить нормам українського літературного слововживання, адже *питання* і *запитання* мають відмінне лексичне значення й тому не можуть бути взаємозамінними. Згідно зі «Словником-довідником з українського літературного слововживання» *запитання* — це «звертання до когось, яке потребує конкретної відповіді, роз'яснення тощо», а *питання* вживають «переважно тоді, коли йдеться про якусь проблему, справу, котрі потребують розв'язання, обговорення, вивчення тощо» [3 : 149]. З огляду на семантичне поле цих іменників лексема *запитання* є доречною в таких лінгводидактичних сполуках, як *запитання з теми*, *відповісти на запитання*, *сформулювати запитання до тексту* та ін., а лексема *питання* — у терміносполуках на зразок *проблемне питання*, *філософське питання*, *розкрити питання добра і зла*, *порушене в творі...* . До того ж іменник *питання* є складником мовознавчих терміносполук: *граматичне питання*, *знак питання*, *риторичне питання* (наприклад, *питання непрямих відмінків*, *знаком питання на письмі передають відповідну інтонацію*, *риторичним питанням називають одну зі стилістичних фігур синтаксису*).

Отже, вироблені загальні рекомендації щодо унормування сучасної лінгводидактичної термінології відбивають помітні зміни, що відбулися за останні двоє десятиріч в академічній мовознавчій науці, та сучасні здобутки вітчизняної прикладної лінгвістики. Водночас їх не можна вважати вичерпними, такими, що охоплюють усі можливі вияви відхилень від сучасних літературних норм, проте, сподіваємося, вони слугуватимуть надійним орієнтиром у правильному й доречному використанні методичних наукових понять у щоденній практиці фахового спілкування. Подальший критичний і вдумливий аналіз сучасної термінології в царині української лінгводидактики відкриває перспективи дослідження парадигматичних відношень, якими пов'язані лінгводидактичні терміни на основі спільності/відмінності за формою чи значенням.

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Борис Антоненко-Давидович; укл. Я.Б. Тимошенко. — К. : Либідь, 1991. — 256 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак ; Ін-т української мови НАН України, Ін-т мовознавства НАН України, Всеукраїнське тов-во «Просвіта» імені Т. Шевченка. — К. : Дніпро, 2009. — 1332 с.
3. *Головащук С.І.* Словник-довідник з українського літературного слововживання / Сергій Іванович Головащук. — К. : Наук. думка, 2004. — 448 с. — (Серія «Словники України»).
4. *Городенська К.* Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? / Катерина Городенська // Українська мова. — 2013. — № 2. — С. 3–11.
5. *Караванський С.* Російсько-український словник складної лексики / Святослав Караванський. — К. : ВЦ «Академія», 1998. — 712 с.
6. Нові слова та значення : словник / Ін-т укр. мови НАН України; уклад. Л.В. Туровська, Л.М. Василькова. — К. : Довіра, 2009. — 272 с.
7. Сучасний тлумачний словник української мови : 1000 000 слів / за заг. ред. В.В. Дуїчинського. — Х. : ВД «ШКОЛА», 2011. — 1008 с.
8. Український орфографічний словник : близько 172 000 слів / укл. : В.В. Чумак, І.В. Шевченко, Л.Л. Шевченко, Г.М. Ярун ; за ред. В.Г. Складенка. — 7-е вид., переробл. і доп. — К. : Довіра, 2008. — 984 с. — (Серія «Словники України»).
9. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. — К. : Наук. думка, 2010. — 288 с.
10. *Шевчук С.* Разом, окремо, через дефіс : словник-довідник / Світлана Шевчук. — К. : Вид-во А.С.К., 2003. — 416 с.

Статтю отримано 28.11.2014

Sergiy Omelchuk

Kherson

UKRAINIAN LINGUODIDACTICS TERMINOLOGY FROM THE STANDPOINT OF NORMATIVENESS

The article deals with the typical violations of the main literary norms mentioned in special linguodidactic literature and it suggests general recommendations how to normalize the Ukrainian methodological terms according to noticeable changes which have been made in academic linguistics for two decades and in the latest achievements of applied linguistics in Ukraine.

Key words: linguodidactic term, terminological lexis, literary norm, normativeness.

Мовна мозаїка

ДОВЖЕНКА і ДОВЖЕНКА́

Чим відрізняються чоловічі прізвища *Довжє́нко* і *Довжєно́к* у родовому відмінку, де вони мають спільну форму *Довжєнка*? У них різний наголос, пор.: *Довжє́нко* — *Довжє́нка* і *Довжєно́к* — *Довжєнка́*. Так само в аналогічних прізвищах: *Лукашє́нко* — *Лукашє́нка* і *Лукашено́к* — *Лукашенка́*, *Шульжє́нко* — *Шульжє́нка* і *Шульжєно́к* — *Шульжєнка́*. На противагу їм жіночі прізвища *Довжє́нко* і *Довжєно́к*, *Лукашє́нко* і *Лукашено́к*, *Шульжє́нко* і *Шульжєно́к* в українській мові невідмінювані.

Катерина Городенська